КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

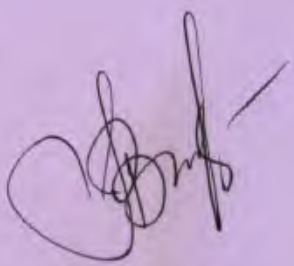
ОСТАПЕНКО Лариса Вікторівна

УДК 783 + 37.032

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-ХОРМЕЙСТЕРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ ХОРОВОЇ МУЗИКИ

13.00.02.- теорія та методика навчання музики і музичного виховання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-1999

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури і мистецтв України, м.Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
ПОПЛАВСЬКИЙ МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ,
Київський національний університет культури і мистецтв, завідувач кафедри менеджменту, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
РОСТОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ,
Ніжинський державний педагогічний університет ім.М.Гоголя, завідувач кафедри музичної педагогіки, декан музичного факультету;

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
МАСОЛ ЛЮДМИЛА МИХАЙЛІВНА, Інститут проблем виховання АПН України, завідувач лабораторії естетичного виховання.

Провідна установа: Національний педагогічний університет ім. М.Драгоманова, кафедра методики музичного виховання, співів та хорового диригування.

Захист відбудеться "30" листопада 1999 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.01 у Київському національному університеті культури і мистецтв (252133, м.Київ, вул.Щорса, 36, ауд. 209).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (252133, м.Київ, вул.Щорса, 36).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Стратегічним завданням реформування освіти, згідно з Державною національною програмою "Освіта" (Україна XXI століття), є виховання творчої особистості, спроможної здійснювати продуктивну професійну діяльність на високому загальнокультурному та фаховому рівнях.

Творчий компонент є необхідною складовою професійної діяльності хормейстера. Інтерпретація творів, хорове аранжування, пошук нестандартних способів репетиційної роботи, концертна діяльність з урахуванням специфіки слухацької аудиторії – це аспекти професійної діяльності, які вимагають сформованості саме творчих якостей фахівця, дослідження яких у майбутнього хормейстера є важливою проблемою, оскільки усвідомлюється потреба у систематизації наукових знань з проблем творчої діяльності, у розкритті структури його творчих властивостей і якостей, що забезпечують ефективність художньо-творчого процесу майбутнього митця. Отже вивчення проблеми розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів зумовлена зростанням сучасних вимог до фахової підготовки працівників соціокультурної сфери.

Водночас слід відзначити, що помітні зміни, які відбуваються в сучасному соціально-політичному та культурному житті України, викликали актуалізацію такого пласту музичної культури, як духовна хорова спадщина української композиторської школи. Це дає новий імпульс розвитку даного виду хорового мистецтва, що є не тільки частиною національної духовної культури України, а й потужним інструментом регуляції гуманістично-ціннісних відносин людини з дійсністю, чинником формування духовних потреб суспільства і особистості на національній основі, що дозволяє виробити нове естетичне бачення, свідоме особисте ставлення до духовної музики. Традиційна система фахової освіти хормейстерів у вищих навчальних закладах свідчить про недооцінку ролі українського духовного хорового мистецтва у розв'язанні педагогічних завдань й особливо розвитку творчих якостей фахівця, що гальмує загальнопрофесійний та загальнокультурний рівень розвитку особистості хормейстера як митця, вихователя, просвітника.

Проблема комлексного, системного дослідження розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики, що інтегрує ціннісно-орієнтаційний, моральний, художньо-творчий, диригентсько-хормейстерський потенціал особистості в системі фахової підготовки диригентів-хормейстерів, не стала предметом педагогічного аналізу, не визначено комплекс творчих якостей, які входять в структуру професійної діяльності диригента-хормейстера; не обгрунтовані педагогічні умови та методика, що забезпечують ефективний розвиток творчих якостей. Тому науково-педагогічне обгрунтування змісту і методів навчально-виховного процесу у вищій школі, вивчення шляхів та умов особистісно-професійного зростання майбутніх хормейстерів з домінантою на розвиток творчих якостей є актуальним у сучасній теорії і практиці музи-

чної освіти.

Таким чином, протиріччя між необхідністю розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики і недостатнім теоретико-методологічним обгрунтуванням цієї проблеми обумовило вибір теми дослідження "Розвиток творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики".

Зв`язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана у відповідності з основними напрямами досліджень, передбачених у планах наукової роботи Київського національного університету культури і мистецтв.

Предмет дослідження – процес розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів при вивченні духовної хорової музики українських композиторів.

Мета дослідження полягає у науковому обгрунтуванні, розробці та експериментальній апробації методики забезпечення ефективного розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики.

Реалізація даної мети передбачала вирішення ряду взаємопов'язаних **завдань**:

1. На основі вивчення наукової літератури визначити основні теоретико-методологічні позиції щодо проблеми розвитку творчих якостей диригентів-хормейстерів.
2. Здійснити ретроспективний аналіз національного українського духовного хорового мистецтва та обгрунтувати його роль та місце в музично-професійній діяльності хормейстерів.
3. Визначити та охарактеризувати комплекс творчих якостей особистості в структурі діяльності хормейстера.
4. Розробити критерії сформованості творчих якостей у майбутніх хормейстерів
5. Обумовити та експериментально перевірити ефективність методики розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є філософсько-теоретичне осмислення сутності творчості (М.С.Каган, К.М.Кедров, Б.С.Мейлах, В.А.Яковлев), її природи (В.О.Моляко, Д.Б.Паригін, Я.О.Пономарьов, В.І.Шинкарук), діалектичного характеру взаємодії процесуального та особистісного у творчості (Д.Б.Богоявленська, Л.С.Виготський, Б.О.Лезін, Н.І.Литвинова, А.Б.Коваленко), формування творчої особистості (М.О.Блох, Ф.Ю.Левінсон-Лесінг, П.К.Енгельмейер, К.К.Платонов, С.Л.Рубінштейн), дослідження її якостей (О.Г.Костюк, Б.М.Теплов, В.В.Рибалка, Ж.Адамер, Д.Гілфорд, К.Дункан, Г.Розен), узагальнення існуючого практичного досвіду (І.А.Зязюн, Н.В.Кузьміна, О.М.Олексюк, В.О.Сластьонін), зокрема в галузі музично-професійної підготовки хормейстерів у системі вищої гуманітарної освіти (А.Г.Болгарський, А.П.Лащенко, С.А.Казачков, К.К.Пігров, К.Б.Птиця).

Відповідно до поставлених завдань були використані **методи** дослідження: аналіз наукової літератури та теоретичне узагальнення музично-педагогічного досвіду; довгострокове спостереження; опитуван-

ня (письмове та усне); педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий). Аналіз результатів дослідження здійснювався з використанням статистичних методів обробки кількісних показників, інтерпретації отриманих даних.

Організація дослідження. В процесі проведення констатуючого експерименту опитувані респонденти всіх категорій склали 299 осіб, серед яких: керівники аматорських та професійних колективів – 37 осіб; викладачі вузів культури – 18 осіб; викладачі музичних факультетів педагогічних вузів – 12 осіб; викладачі мистецьких вузів – 5 осіб; студенти вузів культури, педагогічних вузів та вузів мистецтв – 227 осіб. У формуючому експерименті брали участь 22 студенти експериментальної групи та 22 студенти контрольної групи.

Дослідження здійснювалося протягом 1993-1998 років і проводилось у три етапи.

На першому етапі (1993 р.) на основі аналізу спеціальної літератури і узагальнення практичного досвіду в галузі диригентсько-хорової освіти були сформульовані мета та завдання дослідження, визначені теоретико-методологічні основи дисертаційного дослідження, проаналізовані концептуальні психолого-педагогічні підходи до розвитку творчих якостей особистості, здійснено аналіз української духовної хорової музики, опрацьовано нотографічні матеріали українського духовного хорового мистецтва.

На другому етапі (1993-1994 рр.) розроблено методику дослідно-експериментальної роботи та проведено констатуючий експеримент, визначено педагогічні умови розвитку творчих якостей студентів-хормейстерів та методичні основи формування й розвитку творчих якостей засобами української духовної хорової музики, конкретизовано репертуар творів української духовної хорової музики.

На третьому етапі (1994 – 1998 рр.) проведено формуючий експеримент, в якому перевірялась ефективність методики розвитку творчих якостей студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики; узагальнено результати здійсненого дослідження та обгрунтовано висновки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше: виявлено художньо-естетичну сутність духовного хорового мистецтва української композиторської школи та визначено її вплив на розвиток творчих якостей у студентів-хормейстерів; охарактеризовано комплекс творчих якостей особистості в структурі діяльності хормейстера; уточнено поняття "творчі якості хормейстера"; апробовано та експериментально перевірено педагогічні умови та методику ефективного розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів на основі використання в навчальній практиці духовної хорової музики української композиторської школи; розроблено критерії сформованості творчих якостей і на їх основі визначено узагальнений рівень (високий, середній та низький) музично-професійної підготовки студентів-хормейстерів.

Практичне та теоретичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні ефективної методики розвитку творчих якостей майбутнього хормейстера засобами української духовної хорової музики в практику музично-професійної підготовки фахівців.

Практичні результати дослідження були використані в системі фахової підготовки студентів-хормейстерів Київського національного університету культури і мистецтв (довідка про впровадження № 1184 від 27.10.1999 р.), Миколаївської філії КНУКіМ (довідка № 35 від 01.10.1999), Сумського державного педагогічного інституту ім. А.С.Макаренка (довідка про впровадження від 02.09.98р.), Рівненського інституту культури (довідка № 285 від 06.10.98р.).

Матеріали та результати дослідження можуть бути використані у подальшому розвитку теоретичних основ музичної педагогіки, при розробці нових технологій навчання, у підвищенні кваліфікації працівників культури та освіти, при підготовці навчально-методичної літератури.

Особистий внесок здобувача в одержанні наукових результатів полягає в уточненні поняття "творчі якості хормейстера"; у визначенні комплексу творчих якостей особистості у структурі діяльності майбутнього хормейстера; розробці критеріїв сформованості творчих якостей, у виявленні узагальненого рівня музично-професійної підготовки студентів-хормейстерів; обгрунтуванні ролі української духовної хорової музики для розвитку творчих якостей майбутніх хормейстерів.

Вірогідність і аргументованість результатів дослідження забезпечено методологічним обгрунтуванням його вихідних позицій, застосуванням комплексу методів, адекватних предмету, меті та задавданням дослідження, репрезентативністю вивірених даних, використанням статистичних методів обробки експериментальних даних, поєднанням кількісного та якісного аналізу здобутих результатів.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом їх опублікування у наукових працях. Основні положення дослідження було обговорено на Міжвузівській науково-творчій конференції: "Культура. Мистецтво. Суспільство.", - Київ, 1996 р.; на Міжнародній конференції "Динаміка культури на зламі тисячоліть", - Київ, 1998 р.; на щорічних науково-практичних конференціях Київського національного університету культури і мистецтв (1994 – 1998 рр.); на засіданнях кафедр хорового диригування, теорії музики та музичного виховання.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації знайшли відображення у п"яти одноосібних публікаціях у наукових фахових виданнях.

Структура дисертації обумовлена логікою наукового пошуку і складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Загальний обсяг роботи складає 162 сторінки. Список використаних джерел включає 293 найменувань, з них 9 іноземною мовою. У роботі вміщено 1 діаграма та 16 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано актуальність дослідження, визначено предмет, мету, завдання дослідження, розкрито методологічну та тео-

ретичну основу роботи, охарактеризовано методи та організацію дослідження, розкрито його наукову новизну, практичну значущість, відображено особистий внесок автора, вірогідність і аргументованість результатів дослідження, а також дані апробації та впровадження здобутих результатів.

У першому розділі «Теоретичні аспекти розвитку творчих якостей майбутніх хормейстерів засобами української духовної хорової музики» здійснено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми у філософській, психолого-педагогічній, мистецтвознавчій, методичній літературі. Увага приділялася насамперед тим положенням, які мають методологічне значення для роботи. Подано ретроспективний аналіз розвитку української духовної хорової музики, розкрито її роль у формуванні творчої особистості хормейстера; визначено комплекс творчих якостей диригента-хормейстера; окреслені здобуті дані констатуючого експерименту.

Аналізуючи теоретичний аспект розвитку творчих якостей особистості засобами української духовної хорової музики, ми не обмежувались музично-педагогічними або загальнопедагогічними засадами, а розглядали проблему у широкому змістовному контексті, залучаючи набутки філософії, культурології, теорії систем, мистецтвознавства, релігієзнавства тощо. Тим самим визначався міждисциплінарний характер дослідження, виявилась необхідність інтеграції різноманітних досліджень, а відповідно до цього - алгоритм дослідження від загального до часткового, від загальної методології до розробки конкретної дослідної програми.

На основі аналізу наукової літератури визначено взаємозв`язок категорій "творчість", "творча діяльність", "творча особистість", "творча активність", "творчі якості особистості". У працях К.М.Кедрова, М.С.Кагана, Б.С.Мейлаха, В.А.Яковлєва розкривається соціальна сутність та зміст творчості, обгрунтовуються різні підходи до розуміння феномену творчості. На рівні особистості творчість визначається завдяки порівняльній оцінці початкового етапу розвитку суб"єкта діяльності та характеристики тих змін, що відбуваються в сфері її соціокультурної діяльності.

Дослідники С.Л.Дишлєв та Л.В.Яценко доводять, що творчість – це особливий синтетичний акт, в якому сконцентровані духовні, соціокультурні, практичні компоненти діяльності особистості, її властивості, здібності та якості.

Творчість з позицій психолого-педагогічної науки досліджується у взаємодії процесуального та особистісного аспектів (О.М.Леонтьєв, І.М.Семенов, Я.О.Пономарьов) як складний, багаторівневий, багатовимірний, системно організований процес (Д.Б.Богоявленська, В.О.Моляко). Творчість, творча діяльність та розвиток творчих якостей, на думку Н.І.Літвінова, Я.О.Пономарьова, В.В.Рибалки, знаходяться в постійному зв'язку та взаємозалежності й тому управління цим інтегральним процесом неможливо без урахування цих складових.

Розкриваючи зміст і структуру здібностей, Л.С.Виготський, К.К.Платонов, С.Л.Рубінштейн, Б.М.Теплов визначали їх як «родові якості людини», які формуються у процесі діяльності і зумовлені пев-

ними умовами життя, виховання, освіти, практики особистості.

Вітчизняні дослідники Б.Г.Ананьєв, Г.С.Костюк, В.В.Рибалка, С.Л.Рубінштейн, зарубіжні вчені А.Маслоу, К.Роджерс, Е.Еріксон розвинули ідею творчого розвитку особистості на двох рівнях: «горизонтальному» – багатоаспектній діяльності особистості в певному середовищі та на «вертикальному» – завдяки певній диспозиції особистості. В теорії та практиці музичної освіти проблема формування творчої особистості посідає центральне місце, а також є предметом спеціальних досліджень. Їх головна ідея – це творчий розвиток музиканта, гармонічна цілісність особистості. Комплекс творчих якостей можна вважати системною технологічною передумовою його виховання та розвитку (Б.Ф.Асафьєв, Л.А.Баренбойм, Г.М.Падалка, Г.П.Прокоф'єв, О.Ф.Шуляков, Б.Л. Яворський).

У наукових дослідженнях у галузі музичної психології і педагогіки визначені концептуальні підходи щодо розвитку творчої особистості музиканта. Все вагомішою є проблема формування творчої особистості хормейстера з акцентом на творчу самореалізацію, розвиток творчих якостей (А.Г.Болгарський, С.А.Казачков, К.К.Пігров) і пов'язані з нею питання удосконалення хормейстерської підготовки в системі вищої освіти (М.М.Багриновський, С.А.Казачков); розробки та впровадження нових методів, методик, засобів реалізації творчого потенціалу майбутніх хормейстерів (А.Т.Авдієвський, Р.Кофман, М.Кречко, А.Ц.Мархлевський, К.К.Пігров, В.Г.Соколов). Обгрунтовується поняття художньо-творчої діяльності як складної структури, де проявляються інтегровані особистісні властивості та творчі якості музиканта (С.А.Казачков, В.В.Медушевський, І.О.Мусін, Е.В.Назайкінський, Г.С.Тарасов).

Діяльність хормейстера характеризується поліфункціональною структурою, широким діапазоном видового прояву в соціокультурному середовищі (макро-соціокультурному рівні). В цьому зв'язку спрямованість особистості диригента-хормейстера розглядається як певна система поглядів, переконань, ставлення не тільки до мистецтва хорової музики, а й до загальнолюдських цінностей, які є стрижнем художньо-творчої орієнтації в цінностях хорової музичної культури, в здійсненні інтерпретації творів, у проведенні навчальної, виховної, просвітницької роботи.

Н.О.Герасимова-Персидська, І.Ф.Ляшенко, С.І.Уланова, М.С.Юрченко доводять, що духовна музика виступає одним з основних компонентів художньої культури і фіксує в собі характерні риси об'єктивації змісту її світоглядницьких основ. Вона як вид мистецтва опосередковує в собі загальнокультурну домінанту суспільства, розкриває всі прояви його духовного життя, його інтелектуальний та соціально-психологічний потенціал (С.І.Уланова). Розвиваючись у постійному контакті з реаліями життя, виходячи за межі суто релігійного інтересу, духовна музика набуває актуальності в музичній педагогічній практиці. Духовна музика сприяє активному залученню хормейстера до загальнолюдських цінностей, норм художньої культури, спадкоємності існуючих традицій у безпосередньому вираженні контакту із світом художніх надбань, а також забезпечує розвиток його

творчих можливостей та особистісних творчих якостей (Л.Закс, А.П.Лащенко, О.Цалай-Якименко, М.С.Юрченко).

Світовий педагогічний досвід свідчить, що духовна музика широко використовується в сучасних системах виховання. Вітчизняна система музичної освіти також грунтується на культурних традиціях української хорової спадщини, заснованої на багатогранному репертуарі творів духовної хорової музики української композиторської школи: А.Веделя, М.Березовського, Д.Бортнянського, М.Лисенка, М.Леонтовича, П.Козицького, Ф.Колеси, О.Кошиця, К.Стеценка, М.Дремлюги, Л.Дичко, С.Луньова, В.Степурка, І.Щербакова, М.Шуха .

Проблема розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів потребує їх наукового обгрунтування в структурі художньо-творчої діяльності. Так, якості творчої особистості розглядались як складові специфічного особистісного механізму регулювання творчої діяльності, а тому стали предметом аналізу і класифікації. Я.О.Пономарьов визначає такі групи творчих якостей: перцептивні, інтелектуальні, характерологічні, мотиваційно-потребові. О.М.Матюшкін розглядає творчість як інтегративну систему, що включає: домінантну роль пізнавальної мотивації особистості; творчу активність; здатність до створення ідеальних еталонів, які є основою формування естетичних, моральних, інтелектуальних, ціннісних орієнтацій та інтегральним структурним елементом творчої особистості, який виконує аксіологічну функцію. В.С. Шубинський пропонує педагогічну систему розвитку творчої особистості, складовими якої є: педагогічне осмислення творчого процесу; систематизація якостей творчої особистості як педагогічної мети; розкриття системи педагогічних творчих ситуацій; визначення основних напрямів формування творчої особистості.

Класифікація творчих якостей посідає центральне місце у теорії та практиці музичної освіти (Л.А.Баренбойм, Л.Г.Коваль, С.І.Науменко, Г.М.Падалка, Г.П.Прокофьєв, Е.Сет, О.Ф.Шуляков).

Доведено, що система підготовки майбутніх фахівців враховує необхідність широкого тлумачення передумов інтонаційної культури диригента, згорнуті в інтегративні якості (С.А.Казачков, І.О.Мусін,М.Ф.Колесса). Це можна окреслити у вигляді двох структурних блоків: ритмо-ладова і моторно-слухова координації на першому щаблі. На вищому щаблі системної ієрархії ці компоненти підпорядковані блоку вищого порядку – творчим якостям й здібностям, що розкриваються шляхом взаємодії вокальних, хорових, інструментальних й пластичних засобів художньо-виконавського самовираження. У процесі розвитку майбутнього диригента функціонування цих блоків повинно бути цілісним. Саме вона у поєднанні з вищими художніми детермінантами зумовлює ефективність творчого процесу диригента.

Інтегральні творчі якості та спеціальні музичні здібності диригента цілісні за своєю природою. Вони виступають чинниками, що обумовлюють концептуальні вирішення проблеми нашого дослідження.

У спеціальних наукових працях визначено окремі «набори якостей», які повинні бути притаманні фахівцю-хормейстеру у відповідності до структури його діяльності, але до цієї пори не існує їх наукової

класифікації. Проте, вимоги до фахівця-хормейстера розглядалися у функціональному аспекті (С.А.Казачков); визначався комплекс необхідних знань від «загальних блоків» (М.М.Канерштейн) до конкретизованих в специфіці хормейстерської практики (І.О.Мусін). Однак комплексного дослідження ця проблема не отримала.

В дослідженні визначено структурні компоненти діяльності хормейстера: ціннісно-орієнтаційний, мотиваційно-пізнавальний, інформаційно-орієнтаційний, дослідницький, комунікативний, емоційно-вольовий та виявлено комплекс творчих якостей фахівця.

До ціннісно-орієнтаційного компоненту віднесені: акумуляція гуманістичної сутності творів духовної хорової музики в особистісних уявленнях; усвідомлення морально-естетичного потенціалу духовної хорової музики; орієнтація на соціально-культурні цінності мистецтва хорової духовної музики.

Мотиваційно-пізнавальний компонент включає: інтерес до нових жанрів хорової духовної музики, її специфіки, закономірностей існування в мистецтві та житті; прояв домінуючих мотивацій на розвиток творчих якостей; нейтралізація антистимулів.

До інформаційно-орієнтаційного компоненту належить: постійне здобуття нової музичної інформації в сфері духовної хорової музики; прагнення до удосконалення існуючих музичних знань в галузі духовної музики і диригентської мануальної техніки, що необхідна для багатьох духовних хорових концертів, дуже складних у виконавському плані; розвинений пізнавальний інтерес, творчий пошук в галузі духовної музики.

Дослідницький компонент включає: прагнення до систематичного опрацювання нового хорового репертуару в різних жанрах духовної музики; схильність до нестандартних творчих рішень в інтерпретації духовної хорової музики; відчуття гармонії, досконалості, краси в розкритті музичної художньої образності духовної музики.

До комунікативного компоненту належить: здатність до розуміння нових нестандартних думок та нестандартного вирішення проблемних питань щодо функціонування духовної хорової музики в соціокультурному середовищі; здатність до сприйняття нових ідей і їх обговорення у ході творчого спілкування в хоровому колективі; здатність до колективного прийняття творчих рішень в процесі художньо-творчої діяльності. Крім цього, комунікативний компонент включає організаторські вміння і навички: встановлення творчих стосунків з хоровим колективом, з виконавцями-солістами, хористами, слухацькою аудиторією.

Емоційно-вольовий компонент включає: здатність до емоційно-чуттєвого напруження, довготривалого внутрішнього бачення цілісного музично-художнього образу; здатність до проявів волі та характеру, до мобілізації усіх ресурсів на виконання різнопланового репертуару в жанрі духовної хорової музики; здатність до самовдосконалення, духовного росту у процесі самовиховання.

Домінантою у творчості диригента-хормейстера є музичний слух. Б.В.Асафьєв доводить, що безпосередньо музичний слух функціонує на основі інтонаційної природи музичного мистецтва, особливо хорового,

на сприйнятті та інтонації («мистецтво інтонованого сенсу»). У працях С.А.Казачкова, І.О.Мусіна, К.К.Пігрова визначається їх єдина позиція щодо пріоритету в професії диригента-хормейстера сформованості музичного слуху в широкій сфері його різновидів, оскільки слух диригента відрізняється універсальністю і містить в собі всі елементи загальномузичного, але обсяг його значно ширший, ніж в оркестрового музиканта, хорового співака чи вокаліста: він потребує особливої загостреності, оперативності слуху та «широкоспеціалізованого м'язово-акустичного слуху» у відповідності з виконавським складом (С.А.Казачков).

В дослідженні музичний слух диригента-хормейстера розглядається як інтегральна творча якість диригента-музиканта. До її різновидів віднесено: звуковисотний слух; темпометроритмічний слух; внутрішній слух; ладовий слух; музично-слухові уявлення.

До темпометроритму належить: чуття стійкого темпу; чуття темпометроритмічних сполучень слова та музики; чуття метричної та ритмічної пульсації; чуття взаємозалежності: темпометроритму з пульсацією, стилем, жанром; чуття поліметрії та поліритмії.

Музично-слухові уявлення включають: індивідуально-особистісне набуття і збереження музичної інформації (музичного матеріалу) на основі її внутрішнього бачення та чуття музики; збереження тривалого напруженого утримання музичної інформації на рівні внутрішньої музично-слухової уваги; можливість доцільно оперувати внутрішнім музичним слухом.

Специфіка пам'яті хормейстера багатоаспектна і має певну класифікацію: музично-слухова, музично-інтонаційна, музично-ритмічна, м'язово-рухова, конструктивно-логічна, зорова та емоційна.

Характерними ознаками музичного мислення є: сприйнятливість, чутливість, «відкритість» до нових музичних знань, закономірностей, до нової музичної інформації, пов'язаної з хоровою духовною музикою; здатність до творчого аналізу, тобто виділення істотних незвичайних нестандартних характерних особливостей духовної хорової музики та різних аспектів її використання в соціокультурній сфері; здатність до творчого синтезу, тобто створення оригінальних художньо-творчих інтерпретацій різножанрових творів духовної хорової музики.

Творчі якості диригента-хормейстера – це інтегральні утворення, які у своїй сукупності та динамічному розвитку обумовлюють реалізацію його особистісного творчого потенціалу в поліаспектній сфері художньої діяльності.

Важливим для нашого дослідження було обгрунтування підходів викладачів та практиків-хормейстерів щодо творчої діяльності майбутнього фахівця й особливо необхідності сформованості його творчих якостей: творчий кругозір як сукупність сформованих музично-професійних знань в галузі хорознавства, теорії та практики диригентсько-хормейстерської діяльності й оволодіння принципами музичної художньої творчості (51,4%); професійний рівень у художньо-мистецькій хормейстерській діяльності (86,5%); творчі якості, що формуються в процесі художньо-творчої діяльності і пов`язані з творчим мистецтвом, диригентсько-хормейстерським досвідом (81,1%); наукова

організація підготовки фахівців з орієнтацією на творчість на всіх етапах вищої освіти (13,5%); духовна музика в сучасній хоровій практиці – нове, недостатньо вивчене й досліджене явище, що потребує наукового, теоретичного й практичного узагальнення (27,0%).

В ході дослідження виявлено найбільш загальні недоліки в музично-професійній підготовці майбутніх хормейстерів, а саме: недостатність глибоких знань з історії становлення та розвитку духовної хорової музики України (83,7%), репертуару духовної хорової музики взагалі (30,8%) й творів духовної хорової музики української композиторської школи зокрема (44,9%).

Визначені психологічні "перешкоди" особистісного значення, які гальмують творчу діяльність майбутніх фахівців, що адекватно впливає й на розвиток творчих якостей: перешкода статичності – це стала "однакова" інтерпретація твору, тобто конкретний стереотип, який студенту важко подолати (74,9%); перешкода невпевненості, в яких головним виступає слабкий прояв емоційно-вольових зусиль на шляху до "творчого перевтілення", відсутність впевненості в знанні музичного матеріалу, недостатня сформованість диригентських вмінь (85,0%); перешкода стартової дії – проблема, пов"язана з внутрішньою мобілізацією емоційно-вольової напруги для початкової дії виконання концертної програми (33,9%); перешкода виснаженості – недостатність регуляції емоційно-вольової сфери в конкретному виступі, недооцінка співвідношення "складних" та "адаптованих" для виконання творів (63,9%); ситуативні перешкоди – труднощі, пов"язані з недостатньою підготовкою студентів до виконання необхідного кола завдань, що окреслені вимогами до сучасного фахівця, режимом навчання та його динамічним темпом, впливом зовнішніх чинників, домінуючих над механізмами дії внутрішньої регуляції, відсутність саморегуляції в поведінці, педагогічній взаємодії (68,7%); контркомунікативні перешкоди – упередження, недовіра й байдужість до опанування хорового мистецтва духовної музики, недостатність сформованості гуманістичного світогляду з позицій розуміння цього виду мистецтва як загальнолюдської цінності, прояв індивідуалізму; тезаурусні перешкоди – недостатній рівень інтелектуальної ініціативи, невміння користуватися набутими знаннями у практиці хормейстерської діяльності, нечіткість усвідомлення власних цілей, функцій, набутих знань і практики, спрямованої на подальшу музично-професійну діяльність як хормейстера (26,4%).

Респонденти (викладачі, практики-хормейстери) вважають недостатній рівень сформованості творчих якостей однією з основних перешкод для продуктивної художньо-творчої діяльності хормейстера в соціокультурному середовищі; на їх думку українська духовна хорова музика в практичній підготовці студентів не використовується (80%); актуальність національної духовної хорової музики респонденти розподіляють з світоглядницьких позицій (44,9%), етнопсихологічних (34,4%), загальнокультурологічних (57,7%) аспектів; сучасний стан демократизації суспільної думки уможливив поширення кращих зразків української духовної хорової спадщини в музичній практиці (88,1%).

На основі проведеного констатуючого експерименту визначено узагальнений рівень музично-професійної підготовки хормейстерів:

високий (16%); середній (39%); низький (45%).

У другому розділі "Педагогічне керівництво процесом розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів " обгрунтовано педагогічні умови ефективності розвитку творчих якостей майбутнього хормейстера, розкрито методику дослідно-експериментальної роботи, представлено результати формуючого експерименту.

У вирішенні проблеми розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів, базуючись на сформульованих науково-педагогічних засадах, ми виходили з того, що цей процес буде ефективним завдяки використанню педагогічних умов, а саме: реалізації ідеї Л.С.Виготського щодо поетапного здійснення педагогічного процесу з орієнтацією на зону ближнього розвитку особистості у взаємодії із зоною актуального розвитку, із наближенням до вирішення перспективних завдань; варіативність введення організаційних форм діяльності в процес навчання: індивідуальних, колективних, дрібногрупових, ансамблевих (мініформи), в їх комбінуванні з орієнтацією на поступове ускладнення та диференціацію навчальних завдань; використання системи творчих завдань, на базі яких проводилася діагностика сформованості творчих якостей; актуалізація набутих музично-теоретичних знань в практиці диригента-хормейстера та поетапне формування комплексу вмінь аналізу музичних творів української духовної хорової спадщини з позицій естетичного, художньо-творчого, професійного сприйняття; організація педагогічної взаємодії на основі "діалогової залученості", творчого співробітництва в ланцюгу: "викладач-студент" – "студент-студент"– "викладач-група студентів" – "студент-група студентів"; мобілізація внутрішнього активного ставлення студентів до опанування широкої палітри творів української духовної хорової музики; активізація самостійної музично-творчої діяльності студентів.

Дослідження показало, що дієвість розроблених педагогічних умов в процесі розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів на основі використання різнопланового репертуару української духовної хорової музики дозволяє активно впливати на загальну музично-професійну підготовку фахівців соціокультурної сфери діяльності, дозволило конкретизувати нашу позицію щодо розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів, що здійснюється на основі взаємодії двох процесів: засвоєнні соціокультурного досвіду і реалізації його у різних видах практичної художньо-творчої діяльності.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалась в класі "Хорового диригування" з урахуванням сучасних принципів музичної педагогіки щодо індивідуалізації та диференціації навчання, відзеркалюючи особистісний підхід до музично-професійної підготовки майбутнього хормейстера в цілому та розвитку його творчих якостей зокрема. Ми також дотримувались педагогічних положень про те, що в ході індивідуального навчання викладач організує і керує процесом розв"язання окреслених завдань, визначаючи у ньому рівні продуктивної діяльності студентів; в педагогічному керівництві акцентується увага на індивідуальних особливостях студента, на розвитку їх творчих якостей й окреслюються шляхи їх розвитку з прогностичних позицій майбутньої художньо-творчої діяльності; в змісті освіти в сфері мисте-

цтва є не тільки засвоєння певного навчального репертуару, а й виховання особистісного, оцінного ставлення з боку студентів-хормейстерів до творів духовної музики, її найкращих національних зразків.

Перший напрям експериментальної роботи був спрямований на ознайомлення студентів-хормейстерів з широким колом творів духовної хорової музики українських композиторів. Пізнання студентами хорових творів духовної музики як цілісного художнього явища було пов'язано із усвідомленням його змісту. Початкова уява забезпечувалась активністю емоційної сфери, емоційного реагування, яке включало передусім уміння слухового аналізу. Це сприйняття в цілому музично-художнього образу; співставлення звучання з минулим та подальшим; аналіз інтонаційних особливостей музичних творів, що є аналогами суб'єктивних емоційних станів.

Першочергового значення набували питання, пов'язані із розумінням студентами навчального матеріалу – літературного та безпосередньо музичного в релігійному контексті; поглиблене проникнення в його образно-емоційний стрій як в музиці, так і в сфері духовної діяльності; стабільність збереження ціннісного потенціалу музично-образної інформації; а також використання в навчальній практиці продуктивних змістовних, творчо ініціативних способів роботи над репертуаром. Все це забезпечило позитивну результативність активного художнього пізнання цього виду мистецтва.

У дослідженні ми акцентували увагу студентів на той факт, що при вивченні конкретного хорового твору духовної музики в процесі індивідуального навчання з диригування необхідно проводити аналогії з роботою в хоровому колективі: співставлення з хоровим виконавством; "слухання" хорової звучності; вербальний опис "присутності" того чи іншого колективу, окремих виконавців-солістів на конкретному занятті; створення певної ситуації, що проектує "хорове виконавство". Головні завдання при створенні таких умов визначали не тільки забезпечення "квазіпрофесійної" хормейстерської діяльності, але й психологічній відповідності цим умовам.

Другий напрям експериментальної роботи був зорієнтований на формування необхідних для хормейстера музичних теоретичних знань, практичних вмінь щодо здійснення виконавської інтерпретації творів духовної хорової спадщини української композиторської школи. Основними завданнями виступили: сформованість уявлень гуманістичної сутності, соціально-культурної цінності творів духовної музики, морально-естетичного потенціалу; визначення засобів музичної виразності, що розкривають зміст художнього образу; сформованість музично-професійних знань, практичних умінь та навичок, необхідних майбутньому хормейстеру в його практичній діяльності на основі використання хорових опусів української духовної музики.

В процесі навчання студентів увага приділялась формуванню знань щодо гуманістичної, естетичної цінності мистецтва духовної хорової музики, виявлення сучасних підходів до усвідомлення значущості використання цього виду мистецтва в професійній діяльності майбутнього хормейстера.

Третій напрям експериментальної роботи був спрямований на

виконання студентами-хормейстерами різних за типологією навчальних завдань.

Емоційно-чуттєве переживання тісно пов'язане із здібністю студентів здійснювати логіко-операціональні дії: усвідомлення логічної організації музичного матеріалу музичної форми, його засобів, що розвивають сутність художнього образу. На основі глибинного аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, знаходження подібності та розбіжностей, встановлення тісних зв'язків, забезпечувалась продуктивність емоційно-інтелектуальної діяльності студентів-хормейстерів.

Виконання студентами пізнавально-творчих завдань вимагало інтенсифікації музично-теоретичних, фахових знань в галузі української духовної хорової музики й актуалізації способів оперативного мислення, що сприяло свідомому засвоєнню і закріпленню як інтегрованих знань в сфері музичного мистецтва взагалі й хорового зокрема, так й оволодіння процесуальною стороною пізнавальної діяльності в цілому. Вирішення завдань забезпечило прояв комплексу творчих якостей: альтернативність, проблемність, інтегральність, нестандартність, активність, самостійність, гнучкість мислення та творчої уяви, фантазії.

У процесі індивідуального та колективного навчання запроваджувались умови творчого співробітництва. Міжособистісне спілкування забезпечувало продуктивну взаємодію на рівні творчого пошуку у навчанні студентів-хормейстерів й впливало на підвищення професійного інтересу до опанування ними репертуару духовної хорової музики української композиторської школи. Крім того використовувались перцептивно-сенсорні, концептуально-логічні, проблемні та оцінкові завдання. Перцептивно-сенсорні завдання включали: акцентуалізацію музичних здібностей; стимуляцію музично-образного сприймання; оволодіння засобами емоційного засвоєння змісту творів духовної хорової музики української композиторської школи. Концептуально-логічні завдання забезпечували активізацію процесу музичного мислення, формування узагальнених знань щодо закономірностей специфіки хормейстерської діяльності як особливого виду музикування; репертуару української духовної хорової музики різних виконавських жанрів, стилів, форм; психолого-педагогічних аспектів взаємодії в процесі колективного музикування. Проблемні завдання були спрямовані на формування потреби самостійного пошуку студентів, перш за все відбору засобів, що використовує хормейстер у роботі з хоровим колективом: розкриттю художньо-образного змісту твору на основі цілісного охоплення загальної ідеї; конкретизації окремих виконавсько-хормейстерських прийомів для адекватної реалізації концепції твору; створення особистісної інтерпретації. Оцінкові завдання сприяли сформованості умінь критично оцінювати музичний твір з хорового репертуару духовної музики українських композиторів минулого і сучасності; визначати його художньо-естетичну й музично-професійну значущість для хормейстера; розвивати інтерпретаційні оціночні судження; виявляти особистісне ставлення кожного студента до мистецтва української духовної хорової спадщини.

Аналіз результатів дослідження показав позитивні зрушення у розвитку творчих якостей студентів-хормейстерів експериментальної

групи і їх підвищений інтерес до духовної хорової спадщини українських композиторів, вільне застосування загальнокультурологічних та загальномузичних знань на практиці. Студенти експериментальної групи виявили більшу цілеспрямованість творчих пошуків у відповідності до естетичних норм, моралі, гуманізму, духовності. Відмічено підвищення інтересу студентів до філософських, історичних, музичнотеоретичних знань, до змісту духовної музики. Вони усвідомлювали та надавали розгорнуті характеристики таких понять, як "духовність", "релігійність", "сучасна музична культура", "духовна хорова музика", "національна спадщина", "українська композиторська школа", що потребувало відповідного наукового узагальнення.

Студенти експериментальної групи проявляли більшу пошукову активність з емоційно-чуттєвою забарвленістю дій при вирішенні різних за типологією завдань, особливо в процесі знаходження самостійної художньо-творчої інтерпретації музичного твору, у розкритті сутності специфічних явищ, притаманних духовному мистецтву завдяки інтенсивній аналітичній роботі; виявляли стійкий інтерес до української духовної хорової музики, установки на збільшення її питомої ваги в навчальному репертуарі. Студенти контрольної групи не показали стійкого наміру часто спиратися на твори української духовної хорової музики.

Студенти експериментальної групи краще орієнтувалися в питаннях історичного розвитку українського духовного хорового мистецтва, підкреслюючи специфіку національних пріоритетів; проявляли сформовані інтелектуальні якості: вміння розкривати проблемні питання, пов`язані з опануванням закономірностей хорової духовної музики; здійснювали розширений музично-теоретичний та виконавський аналіз; обгрунтовували особистісну інтерпретацію. Студенти контрольної групи не виявляли достатніх знань в історичному розвитку даного виду мистецтва, сформованих ціннісних орієнтацій гуманістичного, соціокультурного спрямування; не могли визначити основні тенденції розвитку української композиторської школи з акцентом на специфіку національного; при виконанні проблемних завдань не вирішували їх послідовно та цілеспрямовано.

Результати експериментальної роботи довели, що проблемно-пошуковий підхід при вивченні різнопланового репертуару духовної хорової музики української композиторської школи мав розвиваючий ефект щодо інтенсивного формування творчих якостей майбутніх фахівців. Варіативність використання завдань різних типів, спрямованих на виконання студентами самостійних творчих робіт з обов`язковим залученням логічних та емоційно-естетичних форм, мало позитивний вплив на всі сфери розвитку особистості як митця, хормейстера, керівника художньо-творчого колективу. Емоційно-оцінкове ставлення студентів до процесу професійно-хормейстерської діяльності, а також аналітичне передбачення її результативності, вплинули на розвиток їх нестандартного мислення, сформованість дослідницьких умінь. Вирішення музично-інтелектуальних завдань забезпечило розвиток таких творчих якостей як: ефективність розв"язання проблем в мистецтві української духовної хорової музики, стійкість орієнтацій на отримання нових знань в

жанрі української духовної хорової музики. Проблемно-аналітичний підхід, що використовувався при вивченні української духовної хорової музики, забезпечив позитивну результативність в удосконаленні системи знань студентів, сформованості загальних музичних понять та дій, засобів музично-пізнавальної діяльності, заснованій на ініціативі, самостійності та творчості.

Студенти експериментальної групи виявили високий рівень сформованості творчих якостей на комунікативному, інтерактивному, перцептивному та поведінковому рівнях. Робота з хоровим колективом студентів контрольної групи пов'язувалась переважно з репродуктивним характером предметно-операційної структури діяльності, форми їх спільної діяльності були однопланові – "за зразком", продуктивність художньо-творчої взаємодії не була зафіксована, а співробітництво реалізовувалося на імітаційному рівні з підтримкою. Студенти експериментальної групи виявили стійкі знання, вміння, навички щодо застосування засобів спільної художньо-творчої діяльності; проявляли інваріантість "професійного буття" майбутніх хормейстерів, професійну свідомість, компетентість; чітко окреслювали вимоги щодо підготовки та проведення репетиційних занять, поетапного планування роботи, пов'язану з вивченням репертуару духовної музики по партіях, мікрогрупах (ансамблях), всього колективу. Ефективність процесу творчого співробітництва виявлялась завдяки усвідомленому вибору студентами специфічних засобів емоційно-естетичного контакту, активізації інтелектуальних почуттів, творчого піднесення та спільного натхнення учасників цього дидактичного діалогу.

Дослідження показало, що студенти експериментальної групи проявили розвиненість музичного слуху в його різновидах: звуковисотного, мелодичного, гармонічного, поліфонічного, тембро-динамічного, фактурного, внутрішнього. Ознакою якості музичного слуху виступили: чіткість сприйняття та відтворення звуковисотних сполучень. Виконання студентами експериментальної групи творів української духовної хорової музики відзначалося високою звуковисотною, тембральною чутливістю, що надало можливість констатувати сформованість вмінь усвідомленого відчуття ними багатоголосної фактури, гармонійної структури. Студенти експериментальної групи, спираючись на теоретичні розробки щодо теорії музичного ритму XX століття, успішно розкривали конструктивні елементи дуже складних музичних творів сучасних композиторів.

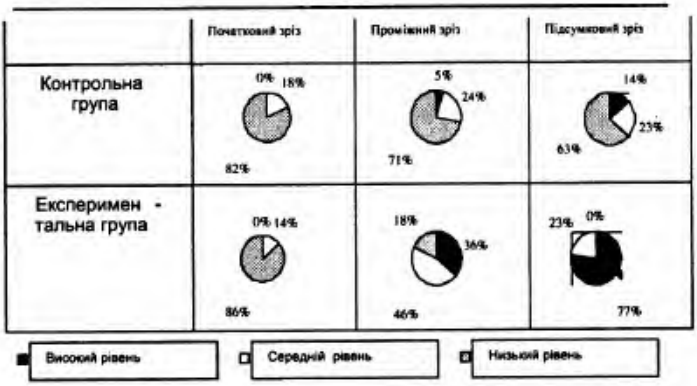
Результати дослідно-експериментальної роботи репрезентовані показниками кількісного аналізу здобутих даних в секторній діаграмі.

Дослідження виявило, що на початковому педагогічному зрізі контрольна та експериментальна групи не мали суттєвої різниці щодо розвинених творчих якостей, оскільки домінував низький та середній рівень.

На проміжному педагогічному зрізі суттєво простежувалися зміни в експериментальній групі, в контрольній - незначні. На підсумковому етапі динамічність розвитку творчих якостей в експериментальній групі виявлена більш на високому, ніж на середньому рівні. В той же час низького рівня не зафіксовано.

Діаграма

Динаміка сформованості творчих якостей у майбутніх хормейстерів.

В контрольній групі зрушення мали місце, але у перебігу від низького до середнього й незначної кількості до вищого. Кількісні показники підтвердили ефективність розробленої нами методики формування творчих якостей у майбутніх хормейстерів засобами української духовної хорової музики.

Узагальнення отриманих результатів дослідження дало можливість сформулювати такі **висновки:**

1.Сучасні завдання реформування освіти орієнтують на підвищення музично-професійної підготовки фахівців в системі вищої гуманітарної освіти, на формування творчої особистості хормейстера, спроможної здійснити поліфункціональну діяльність у соціокультурному середовищі.

2. Духовна музика української композиторської школи являє собою специфічне, унікальне явище художньої культури, що впливає на світоглядні позиції майбутнього хормейстера, на розвиток його музично-професійного потенціалу. Духовна музика є ефективним засобом формування творчих якостей фахівця й відкриває оптимальні шляхи удосконалення системи музично-професійної підготовки спеціалістів у вищій школі.

3. На основі теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, музикознавчої літератури та узагальнення досвіду хормейстерської практики було уточнено поняття "творчі якості хормейстера". Творчі якості хормейстера – це утворення, яке у своїй сукупності та динамічному розвитку обумовлює реалізацію особистісного творчого потенціалу в поліаспектній сфері художньої діяльності хормейстера: ціннісно-орієнтаційній, мотиваційно-пізнавальній, інформаційно-орієнтаційній, дослідницькій, комунікативній, емоційно-вольовій, художньо-творчій.

4.Ефективність розвитку творчих якостей майбутнього хормейстера

залежить від використання широкої палітри творів української духовної хорової музики й цілеспрямованого педагогічного керівництва цим процесом з використанням педагогічних умов, що опосередковано спонукали студентів до художньо-творчої діяльності.

5.Сучасна практика свідчить про наявність у більшості студентів-хормейстерів недостатнього рівня сформованості творчих якостей, що негативно впливає на рівень музичної підготовки фахівців вищої кваліфікації; недостатнім усвідомленням вимог щодо майбутньої хормейстерської діяльності та власних творчих якостей; пасивним ставленням до духовної хорової спадщини української композиторської школи; фрагментарними знаннями в цьому виді мистецтва; неадекватністю співвідношення різних видів діяльності з орієнтацією на ефективний розвиток творчих можливостей.

6.Критеріально-рівневим визначенням розвиненості творчих якостей у майбутніх хормейстерів виступають: усвідомлення гуманістичної сутності духовної хорової музики, її значущості для розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів; сформованість системи музичних знань, практичних умінь та навичок на основі використання широкого діапазону різножанрових творів української духовної хорової музики; характер прояву творчих якостей особистості у ціннісно-орієнтаційній, мотиваційно-пізнавальній, інформаційно-орієнтаційній, дослідницькій, емоційно-вольовій та художньо-творчій діяльності.

7.Розроблена та експериментально перевірена методика забезпечила ефективність розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики та сприяла підвищенню рівня їх музично-професійної підготовки. Розроблені в дослідженні педагогічні умови щодо розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів уможливили особистісно-орієнтований підхід до індивідуалізації та диференціації навчання.

8.Проблема розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів потребує переосмислення діяльності вищих навчальних закладів щодо підготовки фахівців з урахуванням сучасних вимог художньої практики.

Проведене дослідження не вичерпує розглянутої проблеми. Подальшого вивчення потребує: обгрунтування теоретико-методологічних основ взаємодії мистецтва української духовної хорової музики з іншими видами мистецтв в системі вищої гуманітарної освіти; розробки даної проблеми стосовно специфіки інструментального виконавства та підготовки фахівців цього профілю; розкриття питань щодо формування творчого інтелектуального потенціалу фахівців засобами української духовної хорової музики; пошуку та конкретизації нових методик щодо впровадження в навчальну практику українського духовного хорового мистецтва.

Основний зміст дисертації відображено у п'яти одноосібних публікаціях:

1. Використання української хорової спадщини у формуванні художньо-творчих якостей студентів //Актуальні проблеми теорії музики та музичного виховання: Зб. наук. пр. – К., 1997. – С.79-85.
2. Структурні компоненти творчих якостей особистості //Актуальні проблеми теорії музики та музичного виховання: Зб. наук. пр. /Ред.

кол. Ю.Л.Афанасьєв та ін. – К.: КДУКіМ, 1998. – С.145-157.
3. Дієвість педагогічних умов у процесі формування творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами хорової духовної музики. //Зб. наук. статей Націон. пед. ун-ту ім. М.Драгоманова /Укл. П.В.Дмитренко, І.М.Ковчина, Н.М.Скоробагатько.– К.: НПУ, 1999.– Ч. 4. – С.172-179.
4. Система розвитку творчих якостей особистості. Нова педагогічна думка //Наук.-метод. журнал.– 1999.– № 3 (19).– С.70-73.
5. Педагогічні умови формування і розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів. Наука і сучасність: Зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М.Драгоманова. – К.: Логос, 1999.– Ч Ш-193.– С.149-154.

Остапенко Л.В. Розвиток творчих якостей у студентів-хормейстерів засобами української духовної хорової музики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02. – теорія та методика навчання музики і музичного виховання. – Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 1999.

У дисертації розглядається проблема розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів на основі продуктивного використання української духовної хорової музики. Здійснено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми в науковій літературі, надано ретроспективний аналіз розвитку української духовної хорової музики й доведена її значущість для розвитку творчих якостей у студентів-хормейстерів, визначено комплекс творчих якостей особистості в структурі діяльності хормейстера.

Розроблена та експериментально апробована методика розвитку творчих якостей у майбутніх хормейстерів засобами української духовної хорової музики та визначена ефективність здійсненого дослідження. Доведена важливість здобутих даних для подальшого розвитку музичної педагогічної теорії та практики.

Ключові слова: творчі якості хормейстера, творча особистість, художньо-творча діяльність, структура діяльності хормейстера, українська духовна хорова музика, педагогічні умови, методика.

Остапенко Л.В. Развитие творческих качеств у студентов-хормейстеров посредством украинской духовной хоровой музыки.– Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02. – теория и методика преподавания музыки и методика музыкального воспитания. – Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, 1999.

В диссертации рассматривается проблема развития творческих качеств у будущих хормейстеров на основе продуктивного использования украинской духовной хоровой музыки. Осуществлен теоретический анализ исследуемой проблемы в научной литературе, дан ретроспективный анализ развития украинской духовной хоровой музыки, ее значение в развитии творческих качеств у студентов-хормейстеров, определен комплекс творческих качеств личности в структуре деятельности хормейстера.

Разработана и экспериментально апробирована методика развития творческих качеств будущих хормейстеров посредством украинской духовной хоровой музыки и доказана важность полученных данных.

Ключевые слова: творческие качества хормейстера, творческая личность, художественно-творческая деятельность, структура деятельности хормейстера, украинская духовная хоровая музыка, педагогические условия, методика.

Larissa V. Ostapenko. The development of students – choir directors creative qualities by means of the Ukrainian spiritual choral music. The manuscript.

The dissertation on competing a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences by a speciality 13.00.02 – Theory and Methods of Musical Training and Musical Education. Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 1999.

In the research the theoretical analysis of the development of students – choir directors creative qualities by means of the Ukrainian spiritual choral music as a scientific problem is done; the methodological concepts in investigations of the native and foreign scientific schools are substantiated. The inter-disciplinary nature of the problem is determined as well as the necessity to integrate different researches, and moreover to maintain the researching algorithm as from general to partial, from general methodology – to elaboration of the concrete researching programme.

In the dissertation the principal and conceptual positions of philosophical, psychological, pedagogical and musical studies are taken into consideration: the social essence and content of creativity are discovered, the approaches onto the understanding of the creativity phenomenon are cleared up and grouped, the concept of "creativity" , which is investigated in two principal directions – processional and personal – is substantiated.

The terms "creativity", "creative activity", "creative and artistic activity" are analysed as components within the problem of "creative qualities".

The indivisible component for the development of creative qualities of a person are: spiritual, values-oriented, aesthetic, moral, artistic - creative are integrated into a system of choir directors professional training by means of Ukrainian spiritual choral music. The following components are synthesized: musical abilities, musical memory, musical hearing, musical thinking, tempometrorythm, which are determined as integral qualities of a person.

The retrospective analysis of Ukrainian spiritual choral music is represented, its specificity is underlined, the influence of spiritual music to education, up-bringing of the creative personality, development of individual creative qualities is actualized.

Comprehension of the historical tendencies of spiritual choral music in Ukraine as the process of establishing the specific kind of choral singing promoted new understanding of national values, which are accumulated in this kind of art. In such aspect Ukrainian spiritual choral music is considered as a method of cognitive activity, as a certain type of of social and information system, which has a multifunctional character of inter-subjective interaction, directs the person on mastering the prior human and artistic values, and is directed on activating of his creative potential. The perception,

understanding and comprehension of spiritual choral music by the Ukrainian composers' school act as the important factor of educating, intellectual and moral skills within the artistic and creative activities of the future choir director.

In thea research the complex of creative qualities of the person within the structure of choir director activity is determined: values-oriented, motivational and cognitive, information-oriented, research, communicative, emotional and willed, artistic and creative.

Due to results of stating experiment the most characteristic defaults in the musical professional training of the choir directors are determined. Three levels in the up-bringing of personal creative qualities in a structure of choir director activity (high, middle, low) are determined and characterized.

The technique of forming experiment was based on the pedagogical conditions previously determined (stepping, variations of forms, actualization of the acquired knowledge in musical theory, pedagogical interaction on the basis of dialogue, engaging into dialogue, independent work of students), and on putting into the educational process perceptional and sensory, conceptual and logic, problem-solving and estimating tasks, and also individualization and differentiation of trainind. The realization of the tasks has provided the manifestation of a complex of creative qualities: alternativity, problem-solving, integrativity, non-standard thinking, activity, independence, flexibility of thinking and creative imagination, fantasy etc.

The analysis of the research results has shown positive modifications in the development of choir directors creative qualities in the experimental group of students and their increased interest to a spiritual choral inheritance of Ukrainian composers. The research has shown, that at an starting pedagogical level the experimental and control groups also had little if any essential difference in a degree of creative qualities up-bringing, as far as low and average levels dominated there.

On an intermediate pedagogical shear the modifications in experimental group are essentially traced, in control group they were insignificant. On a final stage the dynamic in the development of creative qualities in experimental group is determined more on a high level, than on middle one. At the same time low level is not fixed.

In the control group modifications took place, but in a sequence from low up to middle level and in non-sufficient amount - up to a highest level. The quantitative parameters have confirmed the efficiency of the technique, developed by the author, of up-bringing the creative qualities of prospective choir directors by means of Ukrainian spiritual choral music.

On the basis of the executed research the conclusions are made.

Key word: creative qualities of choir director, creative personality, artistic and creative activities, structure of choir director activity, Ukrainian spiritual choral music, pedagogical conditions, methodic.

Підписано до друку 20.10.1999 р.
Формат 60x90/16
Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн.друк.арк. 1.0 Обл.вид.арк. 0.8
Наклад 100. Зам 01.
Друкарня КНУКіМ
252042, Київ, вул.Чигоріна, 14.